

Valentin Iftenie

Dan Dermengiu

Medicină legală

Ediția 3

- revăzută și adăugită -

Editura C.H. Beck
București 2019

Cuprins

Capitolul I. Noțiuni introductive	1
Secțiunea 1. Definiția medicinei legale	1
Secțiunea a 2-a. Terminologie	2
Secțiunea a 3-a. Scurt istoric	3
Secțiunea a 4-a. Domeniul de activitate al medicinei legale	12
Secțiunea a 5-a. Cadrul legislativ al activității de medicină legală	13
Secțiunea a 6-a. Principiile activității de medicină legală	13
Secțiunea a 7-a. Instituțiile medico-legale	16
§1. Structura rețelei de medicină legală	16
§2. Consiliul superior de medicină legală	21
§3. Comisia mixtă	22
§4. Consiliul de analiză și evaluare a activității de medicină legală	23
Capitolul II. Elemente de cauzalitate în activitatea practică medico-legală	24
Secțiunea 1. Generalități	24
Secțiunea a 2-a. Legătura de cauzalitate	27
Secțiunea a 3-a. Raportul de cauzalitate	30
Capitolul III. Reacția vitală	32
Secțiunea 1. Definiție	32
Secțiunea a 2-a. Semnele vitale	33
Secțiunea a 3-a. Reacții vitale propriu-zise	34
§1. Reacții vitale propriu-zise locale	34
§2. Reacții vitale propriu-zise generale	36
Secțiunea a 4-a. Reacții/manifestări postvitale (supravitale)	37
Secțiunea a 5-a. Modificări traumatice <i>post-mortem</i>	38
Capitolul IV. Tanatologie medico-legală	42
Secțiunea 1. Generalități, definiții	42
Secțiunea a 2-a. Criteriile morții organismului uman	47
Secțiunea a 3-a. Tanatopsihologie	50
Secțiunea a 4-a. Tanatopatogenie	52
§1. Agonia	52
§2. Moartea clinică	53
§3. Moartea biologică	54
Secțiunea a 5-a. Tanatoetiologie	56
§1. Moartea violentă	56
§2. Moartea neviolentă	71
§3. Moartea suspectă de a fi violentă	73

Secțiunea a 6-a. Tanatosemiologie.....	77
§1. Semnele negative de viață	77
§2. Semnele pozitive de moarte.....	78
2.1. Semnele pozitive precoce de moarte	78
2.2. Semnele pozitive tardive de moarte.....	86
Secțiunea a 7-a. Crioconservarea	95
Secțiunea a 8-a. Tanatocronologie	97
Secțiunea a 9-a. Tanatomorfologie.....	101
§1. Autopsia anatomo-patologică	102
§2. Autopsia demonstrativ-științifică.....	102
§3. Autopsia medico-legală	103
Secțiunea a 10-a. Cercetarea la fața locului din perspectivă medico-legală.....	110
Capitolul V. Asfixiile de aport	118
Secțiunea 1. Procesul respirator	118
Secțiunea a 2-a. Asfixiile mecanice	122
§1. Elemente introductive.....	122
1.1. Definiție.....	122
1.2. Clasificarea asfixiilor mecanice.....	122
1.3. Fazele asfixiilor mecanice	122
1.4. Modificări generale externe și interne	123
§2. Asfixiile mecanice prin comprimare.....	124
2.1. Spânzurarea	124
2.2. Strangularea	136
2.3. Sugrumarea.....	140
2.4. Comprimarea toraco-abdominală	142
§3. Asfixiile mecanice prin obstrucție	142
3.1. Sufocarea	142
3.2. Obstrucția căilor respiratorii	144
3.3. Înecare.....	146
Secțiunea a 3-a. Asfixiile chimico-atmosferice.....	151
Secțiunea a 4-a. Asfixiile hipochinetice	152
Capitolul VI. Leziunile și moartea prin arme de foc	154
Secțiunea 1. Definiție, generalități	154
Secțiunea a 2-a. Clasificarea armelor de foc	156
Secțiunea a 3-a. Elemente de balistica țintei	166
Secțiunea a 4-a. Armele de foc cu glonț.....	167
§1. Leziunile traumatice produse de factorii primari.....	167
§2. Leziunile/modificările induse de factorii secundari.....	176
§3. Leziunile/urmele determinate de factorii/elementele terțiare	179
§4. Leziunile/urmele determinate de factorii/elementele cuaternare (conexe).....	180
§5. Aprecierea distanței de tragere	181
Secțiunea a 5-a. Armele de foc cu alicie	182
Secțiunea a 6-a. Obiectivele expertizei medico-legale necropsice.....	185

Respect pentru oameni și cărți

Capitolul VII. Traumatisme produse de mijloace de transport	
– traumatismele de trafic	189
Secțiunea 1. Generalități	189
Secțiunea a 2-a. Mecanisme de producere a leziunilor traumatice.....	191
§1. Mecanisme simple	191
1.1. Lovirea (izbirea).....	192
1.2. Căderea	193
1.3. Proiectarea	193
1.4. Comprimarea	194
1.5. Târârea	195
1.6. Călcarea	196
1.7. Hiperextensia și/sau hiperflexia coloanei vertebrale	199
§2. Mecanisme asociate	200
§3. Mecanisme complexe	201
Secțiunea a 3-a. Tanatogeneză și împrejurări de producere	201
Secțiunea a 4-a. Leziuni traumatice produse de autovehicule.....	202
§1. Ocupanți	202
§2. Pietoni.....	206
Secțiunea a 5-a. Leziuni traumatice produse de motociclete.....	208
Secțiunea a 6-a. Leziuni traumatice produse de tren	208
Secțiunea a 7-a. Leziuni traumatice produse de căruță	211
Capitolul VIII. Traumatisme produse prin cădere	212
Secțiunea 1. Definiție	212
Secțiunea a 2-a. Etiopatogenie	212
Secțiunea a 3-a. Clasificare	213
Secțiunea a 4-a. Fazele căderii	215
Secțiunea a 5-a. Mecanisme de producere a leziunilor traumatice.....	215
Secțiunea a 6-a. Caracteristicile leziunilor traumatice	217
Capitolul IX. Clinică medico-legală	219
Secțiunea 1. Noțiuni introductive.....	219
Secțiunea a 2-a. Documente medico-legale	221
§1. Certificatul medico-legal (C.M.L.).....	221
§2. Raportul de expertiză medico-legală (R.E.M.L.).....	222
§3. Raportul de nouă expertiză medico-legală (R.N.E.M.L.).....	223
§4. Avizul medico-legal	224
Avizul Comisiei medico-legale de control și avizare	224
Avizul Comisiei superioare medico-legale.....	225
Capitolul X. Traumatologie medico-legală generală	227
Secțiunea 1. Elemente introductive.....	227
Secțiunea a 2-a. Clasificarea agenților traumatici	229
Secțiunea a 3-a. Obiectivele examinării medico-legale în traumatismele nemortale	229
Secțiunea a 4-a. Criteriile medico-legale de evaluare a gravității unui traumatism	233

§1. Numărul de „zile de îngrijire medicală”	234
§2. Infirmitatea posttraumatică	235
§3. Prejudiciu estetic grav și permanent	243
§4. Punerea în primejdie a vieții persoanei	246
§5. Avortul posttraumatic	248

Capitolul XI. Traumatisme produse prin acțiunea agenților

traumatici mecanici.....	252
Secțiunea 1. Definiție	252
Secțiunea a 2-a. Clasificarea agenților traumatici mecanici	252
Secțiunea a 3-a. Modalități de realizare a leziunilor traumatice	253
Secțiunea a 4-a. Circumstanțe de producere a leziunilor traumatice	254
Secțiunea a 5-a. Leziunile traumatice	254
§1. Leziuni traumatice externe	255
1.1. Leziuni traumatice externe fără soluție de continuitate	255
1.2. Leziunile traumatice externe cu soluție de continuitate	261
§2. Leziuni traumatice sistemice	277
2.1. Traumatismele sistemului muscular	277
2.2. Traumatismele nervilor periferici	283
2.3. Traumatismele vaselor sanguine	290
2.4. Traumatismele osoase	298
2.5. Traumatismele articulațiilor	303
§3. Leziuni traumatice topografice	307
3.1. Traumatismul capului	307
3.2. Traumatismul vertebro-medular	332
3.3. Traumatismul gâtului	338
3.4. Traumatismul toracic	340
3.5. Traumatismul abdominal	344
3.6. Traumatismul perineo-pelvin	348
3.7. Traumatismul membrelor	349

Capitolul XII. Traumatisme produse prin acțiunea agenților

traumatici fizici	351
Secțiunea 1. Temperatura	351
§1. Temperatura înaltă	351
§2. Temperatura scăzută	361
Secțiunea a 2-a. Presiunea atmosferică	366
§1. Presiunea atmosferică scăzută	367
§2. Presiunea atmosferică crescută	368
Secțiunea a 3-a. Radiațiile	369
§1. Radiațiile ionizante	369
§2. Radiațiile neionizante	372
2.1. Radiațiile ultraviolete	372
2.2. Radiațiile luminoase	374
2.3. Radiațiile infraroșii	377
Secțiunea a 4-a. Sunetul	377

Respect pentru oameni și cărți

Secțiunea a 5-a. Curentul electric.....	379
§1. Electrotrauma artificială	380
§2. Electrotrauma atmosferică.....	385
Capitolul XIII. Traumatisme produse prin acțiunea agenților traumatici toxici	389
Secțiunea 1. Noțiuni generale de toxicologie.....	389
§1. Toxicitatea	389
§2. Clasificarea substanțelor toxice	393
§3. Clasificarea intoxicațiilor.....	393
Secțiunea a 2-a. Intoxicația cu alcool etilic.....	398
§1. Generalități	398
§2. Toxicinetica alcoolului etilic	399
§3. Acțiunile alcoolului etilic	402
§4. Intoxicația acută cu alcool etilic	403
§5. Intoxicația cronică cu alcool etilic.....	405
§6. Aprecierea gradului de intoxicație (impregnare) etilică	409
Secțiunea a 3-a. Intoxicația cu alcool metilic.....	413
§1. Toxicinetică.....	414
§2. Acțiunile alcoolului metilic	414
§3. Intoxicația acută.....	414
Secțiunea a 4-a. Intoxicația cu etilenglicol.....	415
§1. Toxicinetică	415
§2. Acțiunile etilenglicolului	416
§3. Intoxicația acută.....	416
Secțiunea a 5-a. Intoxicația cu oxid de carbon.....	417
§1. Toxicinetica și acțiunea toxică.....	417
§2. Intoxicația cu oxid de carbon.....	418
Secțiunea a 6-a. Intoxicația cu acid cianhidric și cianuri	418
§1. Toxicinetică și acțiune toxică	419
§2. Intoxicația cu acid cianhidric.....	420
Secțiunea a 7-a. Intoxicația cu cucută.....	420
§1. Toxicinetică și acțiune toxică	421
§2. Intoxicația cu alcaloizi din cucută	421
Secțiunea a 8-a. Intoxicația cu nicotină.....	421
§1. Toxicinetică și acțiune toxică	422
§2. Intoxicația cu nicotină	422
Secțiunea a 9-a. Intoxicația cu cantaridină.....	424
§1. Toxicinetică și acțiune toxică	424
§2. Intoxicația cu cantaridină.....	424
Secțiunea a 10-a. Intoxicația cu pesticide	425
§1. Pesticide organofosforice.....	425
§2. Pesticide organoclorurate.....	427
§3. Pesticide minerale.....	428
Secțiunea a 11-a. Intoxicația cu ciuperci.....	430
§1. Intoxicații cu perioadă scurtă de incubație	431
§2. Intoxicații cu perioadă lungă de incubație	431

Secțiunea a 12-a. Intoxicația cu substanțe cu acțiune deprimantă asupra sistemului nervos central.....	432
§1. Hipnotice	433
1.1. Hipnotice barbiturice	433
1.2. Hipnotice nebarbiturice	434
§2. Sedative – tranchilizante.....	434
§3. Deprimante motorii centrale.....	435
3.1. Anticonvulsivantele.....	435
3.2. Antiparkinsoniene.....	436
3.3. Miorelaxante.....	437
§4. Neuroleptice.....	437
§5. Antidepresive.....	438
Secțiunea a 13-a. Administrarea de stupefiante	439
Capitolul XIV. Comportamentul duplicitar	451
Secțiunea 1. Simularea	451
§1. Clasificare.....	452
§2. Modalități de simulare	453
§3. Comportamentul simulant	455
Secțiunea a 2-a. Disimularea.....	466
Capitolul XV. Evaluarea medico-legală psihiatrică	467
Secțiune 1. Definiție.....	467
Secțiunea a 2-a. Responsabilitatea juridică și discernământul	467
Secțiunea a 3-a. Particularitățile evaluării medico-legale psihiatrice.....	489
Secțiunea a 4-a. Obiectivele evaluării medico-legale psihiatrice	498
Secțiunea a 5-a. Raportul de expertiză medico-legală psihiatrică.....	499
Secțiunea a 6-a. Măsurile de siguranță cu caracter medical	503
§1. Generalități	503
§2. Obligarea la tratament medical.....	504
§3. Internarea medicală obligatorie	506
Secțiunea a 7-a. Cauze care înlătură caracterul penal al faptei	510
Capitolul XVI. Pruncuciderea	520
Secțiunea 1. Generalități	520
Secțiunea a 2-a. Definiție. Clarificări conceptuale.....	521
Secțiunea a 3-a. Caracteristici juridice.....	523
Secțiunea a 4-a. Examinarea medico-legală.....	529
§1. Examinarea medico-legală la locul faptei.....	529
§2. Examinarea medico-legală a mamei	530
§3. Examinarea medico-legală a cadavrului copilului.....	531
Capitolul XVII. Violența sexuală din perspectiva Codului penal	539
Secțiunea 1. Cadrul legislativ. Clarificări conceptuale	539
Secțiunea a 2-a. Probațiunea medico-legală.....	548
§1. Examinarea medico-legală a victimei.....	548
§2. Examinarea medico-legală a făptuitorului.....	555
Secțiunea a 3-a. Elemente de sexologie	556

Respect pentru oameni și cărți

Capitolul XVIII. Expertiza medico-legală pentru stabilirea stării de boală a persoanelor condamnate ori aflate în cursul desfășurării procesului penal	574
Secțiunea 1. Definiție	574
Secțiunea a 2-a. Cadru legislativ, clarificări conceptuale	574
Secțiunea a 3-a. Particularitățile expertizei	582
Secțiunea a 4-a. Obiectivele expertizei	589
Secțiunea a 5-a. Raportul de expertiză	590
Capitolul XIX. Noțiuni de răspundere juridică civilă-delictuală medicală	591
Secțiunea 1. Raportul juridic medical	591
§1. Caracteristicile raportului juridic medical	591
§2. Părțile	591
§3. Conținutul raportului juridic medical	593
§4. Obiectul raportului juridic medical	605
Secțiunea a 2-a. Condițiile răspunderii juridice civile delictuale medicale	605
§1. Noțiuni introductive	605
§2. Fapta ilicită a medicului	609
§3. Prejudiciul produs pacientului	610
§4. Legătura de cauzalitate	611
§5. Vinovăția	613
Secțiunea a 3-a. Culpă medicală	614
§1. Precizări conceptuale	614
§2. Clasificarea culpei medicale	617
§3. Culpă medicală prin comisiune	618
§4. Culpă medicală prin omisiune	621
Secțiunea a 4-a. Împrejurări care înlătură răspunderea juridică civilă delictuală a medicului	623
§1. Consimțământul pacientului	625
§2. Fapta pacientului însuși	626
§3. Fapta unui tert	627
§4. Forța majoră și alte împrejurări asimilate acesteia	628
§5. Eroarea de fapt	630
Bibliografie	633

Capitolul I Noțiuni introductive

Secțiunea 1. Definiția medicinei legale

Pornind de la necesitatea respectării conceptului de dreptate, având în vedere că „nimic nu face pe om mai rău decât nedreptatea” (Topârceanu, 1886-1937) și că „destinul omului s-a născut odată cu nevoia de justiție și de respect individual” (Hamburger), a apărut și s-a dezvoltat „vocația valorificării condiției umane cu ajutorul științei” (Gh. Scripcaru, M. Terbancea) și anume *medicina legală*.

Numită în trecut și *medicină judiciară*, această disciplină preocupată de realitatea faptică demonstrabilă (obiectivă) în care este implicată ființa umană, ce oferă posibilitatea unui veritabil „dialog în serviciul adevărului” (P.H. Muller), reprezintă o interfață între gândirea juridică și cea medicală, biologic-umană. Și așa cum medicina, la modul general, nu poate fi vândută ci numai dăruită cu o pasiune care exclude mercenariatul și medicina legală nu se pretează la interpretarea simplistă și anacronică ca fiind numai o profesie ternă și rece ci o activitate plină de culoare, susținută de specialiști cu adevărată vocație.

Deși o definiție care să cuprindă întreaga gamă a prestațiilor specifice acestui sector de activitate indispensabil probațiunii judiciare este greu de conturat, considerăm că din perspectivă didactică *medicina legală* ar putea fi definită ca: *disciplină medicală de sinteză, situată la granița dintre științele medico-biologice (în general concrete) și cele socio-juridice (de regulă abstracte), ce are drept scop sprijinirea competentă și în mod obiectiv a justiției ori de câte ori pentru lămurirea unei cauze judiciare sunt necesare elemente probatorii din sfera medicală a biologicului uman.*

Dintre definițiile date de-a lungul timpului acestei în egală măsură artă-măiestrie, știință-cultură și disciplină menționăm:

M. Orfila (1787-1853): „totalitatea cunoștințelor medicale capabile să lumineze diversele chestiuni de drept ori să-l îndrume pe legiuitor în făurirea legilor”;

J.D. Metzger (1730-1805): „medicina chemată să lumineze știința dreptului”;

G. Tourdes (1810-1900): „aplicarea cunoștințelor medicale la chestiunile care privesc drepturile și datoriile oamenilor reuniți într-o societate”;

Al. Lacassagne (1843-1924): „arta de a pune cunoștințele medicale în serviciul administrării justiției”;

M. Kernbach (1895-1976): „o specialitate care aplică cunoștințele medicale ori de câte ori acestea au legătură cu legea (...) fiind în același timp o știință de aplicare practică și o știință normativă”;

Respect pe...

S. Ungurean (1950-2002): „o disciplină care studiază și soluționează problemele de ordin medico-biologic din practica judiciară”;

M.I. Raiski: „prelucrarea datelor medicale în aplicarea normelor judiciare referitoare la inviolabilitatea vieții și integrității persoanei”;

H. Legrand du Saulle (1830-1886): „aplicarea științelor medicale la studiul și soluționarea tuturor chestiunilor speciale care se pot ivi în întocmirea legilor și în acțiunea justiției”;

Mina Minovici: „Medicina judiciară este o știință ale cărei principii contribuie la desăvârșirea legilor ce au ca obiect păstrarea structurii morale a societății și ale cărei demonstrații, în ce privește actele omului fizic și moral, călăuzesc justiția în aprecierea faptului cercetat și în stabilirea gradului de responsabilitate civilă ori penală. Medicina legală este știința ale cărei lumini contribuie la evitarea, în măsura posibilului, a erorilor judiciare, și ajută știința dreptului să găsească o dezlegare echitabilă, atunci când ea nu este în măsură prin propriile ei mijloace. Medicina legală furnizează acele elemente necesare judecătorului spre a-și fixa convingerea întru rostirea hotărârii cu putere de lege”.

Putem conchide, alături de Roger Collard, că „medicina legală se așează lângă judecători și împarte cu ei neplăcutul privilegiu de a cântări în balanța justiției interesele cele mai scumpe ale cetățenilor”, cu atât mai mult cu cât „o nedreptate făcută unuia este o amenințare adusă tuturor” – Charles-Louis de Secondat, baron de Montesquieu (1688-1755).

Secțiunea a 2-a. Terminologie

Din punct de vedere terminologic denumirea de „medicină legală” este utilizată mai ales în țările de limbă spaniolă și portugheză, în Franța, Italia, în timp ce în Rusia, în țările de limbă germanică sau engleză este folosită, cu precădere, denumirea de „medicină judiciară” sau „medicină criminalistică”.

De fapt, ambele sintagme semnifică același lucru, conturând domeniul de activitate al cărui laitmotiv îl constituie lupta pentru aflarea adevărului medico(bio)-juridic care „nu este întotdeauna frumos după cum frumosul nu este întotdeauna adevărat”, al acestei îndeletniciri, totodată artă și vocație „în măsură să demaște artificiile întrebuițate de cel interesat, spre a deruta justiția ori a tulbura conștiința magistratului prin îndoiala strecurată în sufletul lui” (Mina Minovici).

În România, până în anul 1953 a fost folosită denumirea de „medicină legală” reflectată și în titulatura principalei instituții moderne la acea vreme, de specialitate, a cărei construcție a fost inițiată și realizată după planurile prof. Mina Minovici și inaugurată la data de 20 decembrie 1892 sub numele de (noua) Morgă a orașului București, care în anul 1898 devine Institutul medico-legal. După anul 1953, Institutul medico-legal se transformă în Institutul de cercetări științifice medico-judiciare, iar

Respect pentru oameni și cărți

disciplina adoptă denumirea de „medicină judiciară”, ce se va menține până în anul 1965 când revine la denumirea de „medicină legală” [sintagmă care a reînceput să fie folosită în cadrul sistemului de învățământ, deci pe linie didactică; odată cu Decretul nr. 446/1966 (B.Of. nr. 27 din 27 mai 1966), prin care a fost reglementată activitatea de specialitate în România, denumirea de medicină legală a fost utilizată și pe linie administrativă].

Dacă denumirea de medicină legală (*Medicina forensis, Medicina legalis, Legal medicine* etc.) ar semnifica interconexiunile dintre medicină și lege-justiție, cea de medicină judiciară (*Medecine judiciaire, Medical Jurisprudence, Gerichtliche Medizin* etc.) ar orienta către domeniul aplicării cunoștințelor medicale în procedurile judiciare.

În ceea ce privește aria de jurisdicție, trebuie precizat că, până în anul 1931, în conformitate cu prevederile cuprinse în Legea Sanitară (din anul 1885, 1910 și 1926), rețeaua medico-legală s-a aflat în subordinea Ministerului Sănătății. Începând cu data de 1.01.1931, date fiind modificările legislative aduse de Legea Sanitară din 1931, medicina legală trece în aria de jurisdicție a Ministerului Justiției unde va rămâne până în anul 1953 când prin H.C.M. nr. 345/01.11.1953, sectorul medico-legal de activitate, reorganizat, revine în cadrul Ministerului Sănătății.

Secțiunea a 3-a. Scurt istoric

Din cele mai vechi timpuri, practic de la începuturile organizării sociale, când a devenit evidentă nevoia de justiție, medicii au fost chemați să-și aducă aportul la actul de dreptate socială.

Dintre cele mai vechi dovezi care atestă colaborarea medicilor cu justiția menționăm: Codul lui Hammurabi care a fost rege al Babilonului în perioada 1792-1750 î.Hr. (*Codex Hammurabi*, cu elemente de răspundere juridică medicală și sancțiunile ce pot fi aplicate celor care produc consecințe nefaste printr-o intervenție medicală), Talmudul, Legea celor douăsprezece table din Roma Antică, Codul lui Justinian (Codul; Instituțiile; Novele; Digestele), Legea salică a francilor etc., în care se făceau referiri la omucideri, sinucideri, constatarea morții, violul etc. Cel mai vechi document ce cuprinde elemente de medicină legală este colecția în 5 volume Hsi-Yüan-Lu (Cazuri adunate de nedreptate sau Instrucțiunile conerului), apărută în anul 1247 în China în timpul dinastiei Song. Scrisă de specialistul chinez Sun-Tzi sau Song-Tzu (Song Ci), lucrarea conține capitole referitoare la traumatismele mortale și nemortale, autopsii, asfixii, moartea subită și moartea survenită în timpul tratamentului prin acupunctură; un capitol se intitulează „cum se spală nedreptatea”.

Sun-Tzi